

Fra regionale vækstmiljøer til nationale styrkepositioner

– Historien om den danske klynge- og netværksindsats

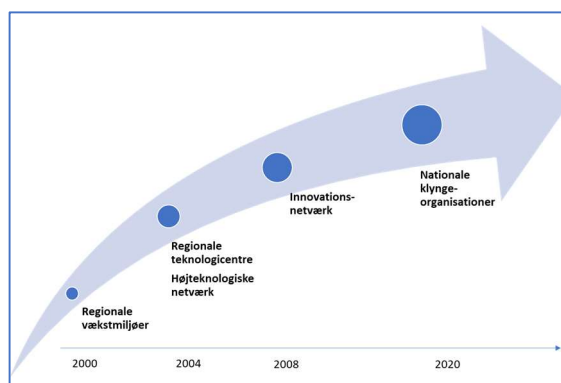

Fortalt i 6 kapitler

Kapitel 3. Innovationsnetværk Danmark – et samlet program og national infrastruktur 2008 - 2020

Som vi så i sidste kapitel blev der i Globaliseringsstrategien fra 2006 lanceret et politisk ønske om at forenkle innovationsindsatsen ved at sammenlægge forskellige ordninger, der havde til formål at fremme samspil og netværk mellem videninstitutioner og virksomheder.

Videnskabsministeriet fik til opgave at gennemføre sammenlægningen, og besluttede på den baggrund at fusionere de tre eksisterende netværksordninger - Regionale teknologcentre, højteknologiske netværk og regionale IKT-centre - i et samlet program, der fik navnet Innovationsnetværk Danmark.

Det samlede program baserede sig på tankegangen fra både regionale teknologcentre og højteknologiske netværk. Fra de højteknologiske netværk videreførtes rationalet om, at netværkene skulle være nationale og bestå af de førende videninstitutioner og virksomheder. Fra de regionale teknologcentre videreførtes formålet om at adressere en bredere SMV-målgruppe og have fokus på alle former for styrkepositioner, dvs. både høj- og lavteknologiske områder samt bredere tværfaglige områder (hvor de højteknologiske netværk havde et mere snævert fokus). Bortfaldet af det regionale formål blev ikke genstand for særlig politisk opmærksomhed, heller ikke fra regional side. Formentlig fordi regionerne på dette tidspunkt havde fået deres egne udviklingsmidler og var begyndt at etablere regionale klynger.

Hvad er et innovationsnetværk?

Et **innovationsnetværk** er en forpligtende ramme for samarbejde, videndeling og videnudvikling mellem virksomheder, videninstitutioner og andre relevante aktører inden for en sektor eller et fagligt eller teknologisk område. Det er afgørende, at der inden for netværkets fokus er betydelige erhvervsmæssige innovations- og vækstpotentialer, at der er en betydelig virksomhedsmålgruppe, samt at danske videninstitutioner besidder relevant viden inden for området.

Netværkene skal skabe øget videndeling og samarbejde mellem virksomheder og videninstitutioner, der fører til innovation og videnbaseret vækst. De har særlig fokus på at involvere SMV'er i vidensamarbejder, herunder SMV'er uden tidligere erfaring med at samarbejde med videninstitutioner.

Samtidig blev tankegangen om, at innovationsnetværk udgør en fast del af infrastrukturen i innovationssystemet introduceret. Det indebærer en anerkendelse af, at innovationsnetværkene udfylder en

vigtig brobygningsfunktion i innovationssystemet – og ikke mindst en erkendelse af, at der er tale om en funktion, som der mere permanent er behov for. Hermed gik man endegyldigt bort tanken om, at netværk var et midlertidigt projektvirkemiddel, hvor netværkene blot i en periode skulle nedbryde barrierer for samspillet mellem videninstitutioner og SMV'er.

Dette var ikke mindst en erkendelse af, at det kan tage rigtig lang tid at opbygge velfungerende og kompetente netværksorganisationer. Tankegangen var derfor, at der gennem en vedvarende opbygning og udvikling af professionelle netværksorganisationer effektivt kan nedbrydes barrierer for videnspredning, samarbejde og innovation, hvorved der opnås større samlet effekt af de offentlige investeringer i innovationssystemet.

Netværkenes infrastrukturfunktion blev dog først endeligt cementeret i 2013/2014 i den nye lov om teknologi og innovation, der fulgte af beslutningen om at opdele innovationsindsatsen i henholdsvis innovationsprojekter (som blev placeret i den nye Innovationsfond) og innovationsinfrastruktur (som forblev i UFM).

Ambitionen var, at infrastrukturen skulle bestå af store, landsdækkende netværk, der samlet set imødekommer væsentlige behov i danske erhvervsliv. Det blev tydeliggjort at, man fremover ville anlægge en strategisk betragtning på den samlede netværksstruktur og ikke acceptere væsentlige overlap mellem netværkene.

Af retningslinjerne for Innovationsnetværk fra 2008 fremgik det således, at "netværkene skal være i stand til at spille en landsdækkende rolle, hvilket indebærer etablering af et professionelt og kompetent sekretariat, der er i stand til at nå ud til – og servicere – mange virksomheder. Det betyder også, at to netværk inden for samme målgruppe og emne ikke vil kunne opnå støtte."

Endvidere blev det forventet, at netværkene fremover skulle fungere som en samlet indgang for virksomheder til alle de centrale videninstitutioner inden for netværkets fagområde. Dette krav indebar da også, at de fleste netværk øgede antallet af universiteter, øvrige uddannelsesinstitutioner og GTS-institutter i partnerkredsen.

Endelig blev der lagt vægt på, at netværkene som infrastruktur skulle påtage sig en koordinerende rolle og skabe sammenhæng i den samlede forsknings- og innovationsindsats inden for netværkets område. En forudsætning for at kunne udfylde denne rolle var at netværket opnåede bred anerkendelse hos de centrale forsknings- og innovationsaktører, og derfor blev det også forventet, at netværkene foruden at have et godt overblik over den samlede indsats, også havde en tæt dialog og samarbejde med alle relevante aktører.

Dette var et meget ambitiøst krav og selvsagt noget, der ville tage tid at opnå. For at fremskynde denne udvikling gjorde VTU det til et af vurderingskriterierne, at netværkene skulle redegøre for deres placering i innovationssystemet og hvordan de vil medvirke til at skabe sammenhæng i indsatsen.

Der skulle undervejs naturligt nok arbejdes med at skabe en forståelse af den nye netværksinfrastrukturens placering i det samlede innovationspolitiske system. Der har derfor været behov for at tydeliggøre rollefordelingen og samarbejdsflader mellem netværkene og andre aktører i innovationssystemet. Bl.a. blev der gennemført grundige dialogprocesser med erhvervsorganisationerne og GTS-institutterne, som begge er centrale samarbejdspartnere og deltagere i netværkene. Det har ikke blot ført til en mere tydelig afklaring af aktørernes forskellige kerneopgaver mellem aktørerne, men også styrket samarbejdsrelationerne og erhvervsorganisationernes og GTS-institutternes deltagelse i netværkenes styrende organer.

Netværkenes aktiviteter

Innovationsnetværkene tilbyder en vifte af aktiviteter, som skal styrke samspillet mellem virksomheder og videninstitutioner om forskning, udvikling og innovation. Grundlæggende er der fem hovedkategorier af aktiviteter:

- 1) Matchmaking og videndeling** (fx workshops og tematiske undernetværk)
- 2) Samarbejdsprojekter** (fx innovationsprojekter ml SMV'er og videninstitutioner)
- 3) Kompetenceudvikling** (fx kurser og sparring)
- 4) Formidling** (fx konferencer og seminarer)
- 5) Internationalisering** (fx samarbejdsprojekter med udenlandske klynger og videninstitutioner)

Herudover udarbejder netværkene også analyser med henblik på at identificere målgruppens aktuelle og fremtidige innovationsbehov, samt udvikler strategier for at prioritere indsatsen i forhold hertil.

Ansøgningsrunderne i 2008 og 2010

Det nye netværksparadigme blev implementeret i perioden 2008-2010, hvor VTU gennemførte to ansøgningsrunder. Her lykkedes det at gennemføre den vanskelige øvelse med at sammenlægge overlappende, mindre (og i nogle tilfælde regionale) netværk til færre, nationale netværk med større kritisk masse. Reduktionen var mest udtalt på it-området, hvor alle fire regionale ikt-kompetencecentre fra den særlige ikt-indsats samt to højteknologiske netværk blev lagt sammen i ét samlet nationalt it-innovationsnetværk med navnet InfiIT. Også inden for biotek og fødevarer blev der lagt netværk sammen. Samtidig voksede bevillingen til de enkelte netværk fra gennemsnitligt 2-2,5 mio. kr. til 4-5 mio. kr. pr år.

Selv om mange af de godkendte innovationsnetværk tog udgangspunkt i og byggede videre på eksisterende teknologcentre og højteknologiske netværk, skete der samtidig en markant styrkelse og fornyelse af strukturen. De mange sammenlægninger gjorde det nemlig muligt at få plads til nye netværk inden for områder, som hidtil ikke have været dækket særligt godt, bl.a. service og byggeri. Og der blev også mulighed for at etablere netværk inden for nye spirende områder så som lyd, lys, animation og branding.

Dermed fik man en netværksstruktur med en markant bredere erhvervs-mæssig dækning end før. Dette kunne også aflæses i netværkenes virksomhedsdeltagelse, der voksede til det tredobbelte i perioden 2006-2012 trods reduktionen i antallet af netværk fra 36 til 22¹.

Samtidig indebar infrastruktur-tilgangen, at VTU i større grad begyndte at prioritere bredt dækkende og tværsektorielle/tværfaglige netværk. Dels for at understøtte en samlet bredere erhvervs-mæssig dækning og dels for at opdyrke nye, tværfaglige samarbejdsrelationer, da man var blevet opmærksom på, at her var innovationspotentialet særligt stort og uopdyrket.

Et godt eksempel var det nye Livsstils-netværk, der blev etableret med udgangspunkt i det oprindelige, og traditionelle træ- og møbelnetværk, men som blev udvidet markant både fagligt og branchemæssigt med tekstil- og modeområdet, fordi der kunne ses store synergi- og vækstmuligheder i krydsfeltet mellem disse brancher. VTU besluttede også at etablere et samlet netværk inden for transport i stedet for at støtte to forskellige ansøgninger med fokus på henholdsvis maritim og landtransport/logistik. Igen var rationalet – udover at skabe større kritisk masse – at understøtte sammenhæng og synergi i udviklingen på tværs af de forskellige transportformer.

¹ Nemlig fra ca. 2.400 i 2006 til ca. 7.400 i 2012, Jf. performanceregnskabet for innovationsnetværkene 2013.

De 22 godkendte innovationsnetværk 2010

Temaområde	Navn og etableringsår
Energi	Offshore Center Danmark (2003) VE-NET (2006) Innovationsnetværket for biomasse (2010) ²
Byggeri	InnoBYG – Innovationsnetværk for energieffektivt og bæredygtigt byggeri (2010) ³
Miljø	Innovationsnetværket for Miljøteknologi (2010) Partnerskabet Vand i Byer (2010)*
Fødevarer	Food Network - Fødevaresektorens Innovationsnetværk (2009)
Informations- og kommunikations-teknologi	Animation Hub (2009) InfinIT- Innovationsnetværket for informationsteknologi (2009)
Service	Innovationsnetværket for Markedsføring og Forbrugerforståelse (2010) Innovationsnetværket Service Platform (2010)
Oplevelsesøkonomi og turisme	Innovationsnetværket for Videnbaseret Oplevelsesøkonomi (2010) ⁴
Produktions-teknologi og nye materialer	AluCluster (1999) RoboCluster (2003) Innovationsnetværket PlastNet (2009) Lydteknologi (2009) Innovationsnetværket for Dansk Lysteknologi (2010) Innovationsnetværket Livsstil - Bolig og Beklædning (2001)
Sundhed/medico	BioPeople (2009) Lev VEL – innovation til ældre (2010)* Unik – innovative løsninger til kronisk syge (2010)*
Transport	Transportens innovationsnetværk (2009)

De tre netværk markeret med * er samfundspartnerskaber – en særlig slags netværk, som beskrives i kapitel 4.

Ansøgningsrunden i 2014 og tværgående strategiske satsninger i 2016

Hidtil var der blevet gennemført ansøgningsrunder for innovationsnetværk hvert andet år, hvor bevillingsperioden for ca. halvdelen af netværkene udløb. Denne forskudte praksis betød, at det kun var halvdelen af netværkene, der var i konkurrence ved hvert udbud, hvilket gjorde det vanskeligt at sikre en hensigtsmæssig faglig spredning i den samlede infrastruktur og undgå overlap.

Det blev derfor besluttet, at fra 2014 skulle alle netværk følge samme fireårige bevillingsperiode, og at der fremover kun ville blive gennemført udbud hvert fjerde år. Samtidig blev det netværksmidlerne på finansloven reserveret, så der var sikret dobbelt så mange midler til de store udbud hvert fjerde år.

Ved netværksudbuddet i 2014 var det således muligt for første gang at vurdere alle netværksansøgninger samtidig. Dette stillede krav om en ekstra grundig vurderingsproces, og der blev derfor introduceret en to-fase-model med en prækvalifikationsrunde, hvor de potentielt egnede netværk fik lov til at gå videre og udarbejde en mere uddybende ansøgning.

Udbuddet i 2014 resulterede først og fremmest i en konsolidering af den eksisterende netværksstruktur, men der blev også plads til en række væsentlige justeringer og nye netværk inden for avanceret

produktion, finans-it, medico og materialeteknologi (sidstnævnte var en sammenlægning af de tidligere netværk inden for aluminium og plast). Den væsentligste fornyelse var imidlertid en langt mere omfattende brug af de stærkeste regionalt forankrede klynger som operatører for netværk, jf. boksen nedenfor. Her blev derfor taget et vigtigt skridt i forhold til at styrke sammenhængen og synergien mellem den nationale og regionale klynge- og netværksindsats.

Regionale klynger, der blev vært for et nationalt innovationsnetværk i 2014

Fem af de seks nye, nationale innovationsnetværk, der blev godkendt i 2014, blev drevet af veletablerede klyngeorganisationer, som regionerne havde understøttet udviklingen af. Det drejede sig om

- **Medtech** (en sammenslutning af tre regionale netværk/klynger støttet af henholdsvis Hovedstaden, Midtjylland og Nordjylland).
- **Welfare Tech** (støttet af Region Syddanmark)
- **Smart Energy** (støttet af Region Syddanmark)
- **Avanceret produktion** (CenSec støttet af Region Midtjylland)
- **Finans-it** (støttet af Region Hovedstaden)

Det samlede antal innovationsnetværk forblev dog 22 efter udbuddet i 2014. Dermed blev den drastiske reduktion i antallet af netværk, som var stillet i udsigt ved annonceringen af udbuddet, ikke realiseret. Det skyldes, at det var vanskeligt for ministeriet at prioritere mellem de mange ansøgninger med høj kvalitet, og hvoraf mange repræsenterede betydningsfulde brancher for landet. Det medførte en vis skuffelse hos de netværk, der blev godkendt, idet de ikke opnåede den stigning i bevillingen, som der oprindeligt var lagt op til, når færre netværk skulle dele midlerne. Det lykkedes dog ministeriet at finde ekstra midler i 2016, der gjorde det muligt at toppe netværkenes bevillinger en smule op.

I perioden blev der også i stigende grad fokuseret på, at der kunne skabes tværfaglige synergier og innovation ved at netværkene samarbejdede på tværs om at bringe deres viden og virksomheder i spil til at tackle forskellige udfordringer. Ved ansøgningsrunden i 2014 blev der således beskrevet adskillige fælles aktiviteter mellem netværkene. Eksempelvis et samarbejde mellem Lifestyle & Design Cluster og RoboCluster om at udvikle en syrobot, og et samarbejde mellem Food Network og Dansk Materiale Netværk om at udvikle mere bæredygtige fødevareemballager.

Dette kulminerede med, at UFM i 2016 gennemførte et særopslag, hvor der blev udbudt midler til at gennemføre strategiske netværksindsatser inden for cirkulær økonomi, droner og digital sikkerhed – alle områder som regeringen havde aktuelt politisk fokus på. I opslaget blev der stillet krav om at flere relevante innovationsnetværk skulle gå sammen om at gennemføre satsningerne. Det største og mest tværgående konsortium blev etableret inden for cirkulær økonomi, hvor fem innovationsnetværk gik sammen i National Cirkulær Hub med ambitionen aktivere en begyndende systematisk cirkulær omstilling af Danmark. De deltagende netværk dækkede en række centrale erhverv, bl.a. Tekstil & Træ, Bygge & Anlæg, Plast & Emballage og Landbrug & Fødevarer, og kunne derfor arbejde med innovation i hele værdikæder. De strategiske satsninger varede kun i 2017-2018. Herefter var det tanken, at indsatserne skulle videreføres indenfor de enkelte netværks ordinære bevillinger.

De strategiske satsninger var samtidig et middel til at undersøge, om der var behov for at etablere helt nye netværk inden for særlige områder, eller om de i stedet kunne dækkes gennem tværgående netværksamarbejder. Der var bl.a. et politisk ønske om at etablere et særligt drone-netværk, hvilket i stedet blev realiseret gennem et samarbejde mellem eksisterende relevante innovationsnetværk.

Opsamling: Innovationsnetværk – en infrastruktur for brobygning i innovationssystemet

Overgangen til Innovationsnetværksprogrammet i 2008 og introduktionen af tankegangen om, at innovationsnetværk udgør en fast del af infrastrukturen i det danske innovationssystem, blev en milepæl i programmets udvikling.

”Da vi etablerede Innovationsnetværks-programmet og fik luget ud i en masse små og fragmenterede initiativer, begyndte vi for alvor at kunne realisere potentialerne i netværksinstrumentet. Og det lykkedes samtidig at skabe et helt nyt mindset omkring nødvendigheden af at have en effektiv struktur for matchmaking og samspil mellem forskning og de mindre virksomheder”.

Thomas Alslev Christensen, daværende kontorchef for Innovationspolitisk Kontor i Uddannelses- og Forskningsministeriet og ansvarlig for netværksprogrammet.

Introduktionen af infrastruktur-tankegangen betød, at det nu var en erklæret hensigt, at de dygtige og perspektivrige netværk skulle have lov at fortsætte, hvis de kunne påvise et fortsat udviklingspotentiale. Der blev dog samtidig lagt vægt på, at innovationsnetværkene er en fleksibel infrastruktur, hvor der ved hver ansøgningsrunde var mulighed for både at lukke netværk og optage nye netværk. Der blev således fastholdt en reel konkurrence, hvor nye netværk havde mulighed for at erstatte eksisterende netværk, hvilket også skete ved hver ansøgningsrunde.

Lige siden begyndelsen har programmet rummet en stor mangfoldighed af forskellige typer af klynger og netværk. Strukturen omfatter således både **Smalle netværk**, som fokuserer på ét specifikt branche- eller teknologiområde, samt **brede netværk**, som fokuserer på mange brancher og flere teknologier eller temaer, og som typisk har en stor målgruppe. Der også forskelle på hvor forskningsorienterede de forskellige netværk er. Nogle netværk er universitetsforankrede netværk og bidrager især i de tidlige faser af innovationskæden. Andre er forankret i erhvervs-klynger, og er mere koncentreret om aktiviteter, der lægger lidt længere henne i innovationskæden.

Der har derfor jævnligt affødt diskussioner af, hvilken type netværk, der skaber de bedste resultater. En evaluering fra 2016 konkluderede, at alle de ovennævnte typer af netværk skaber effekter for virksomhederne, men at der er betydelige forskelle i værdiskabelsen². En væsentlig forskel er, at *antallet* af virksomheder, der oplever effekter, er størst i de brede netværk, idet de involverer langt den største gruppe virksomheder i aktiviteterne. Til gengæld er effekten pr. virksomhed – generelt set – størst i de smallere netværk, hvor der kan bruges flere ressourcer på at imødekomme den enkelte virksomheds behov. Man kan derfor ikke generelt udlede at den ene type netværk skaber større effekter end den anden.

Inden vi følger netværksprogrammets videre udvikling frem til i dag, retter vi i de to næste kapitler blikket mod en række centrale aspekter, som har præget programmets og de enkelte netværks udvikling over de sidste ti år. I kapitel 4 ser vi nærmere på strategiske samfundspartnerskaber og internationalisering. I perioden gennemførte regionerne også en vigtig klyngeindsats og samspillet mellem den nationale og regionale indsats bliver udfoldet i kapitel 5.

² Iris Group: Evaluering af centrale elementer i Innovationsnetværks Danmark-programmet, 2016